

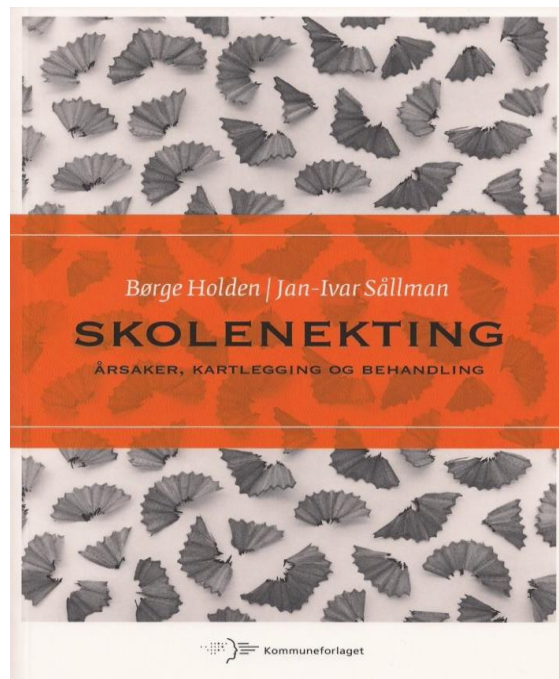
Børges Blue corner

BBC 11. GUD SKJE LOV OG TAKK: DET ER HØST, OG TID FOR REFLEKSJON!

Den ikke direkte feminine, og like lite homseaktige, amerikanske western-skuespilleren John Wayne er kjent for blant annet sitt steintøffe motto: "Never apologize, it's a sign of a weakness" ("Aldri unnskyld deg, det er tegn på svakhet.") Kanskje noe for oss atferdsanalytikere, når vi konfronteres med fortidens synder? Da motstanden mot vietnamkrigen var på sitt største i USA tidlig på 1970-tallet, hadde Wayne en like barsk oppskrift på hvordan motstandere av krigen burde behandles: "Dypp dem i tjære, og rull dem i fjær." Et slikt tiltak ville nok ha ført til at en del millioner amerikanere ville ha gått rundt som forvokste haner og høner. Som straffeprosedyre ville det overgått alt som har blitt praktisert av mer eller mindre tvilsomme utøvere av vår gren av psykologien. Wayne uttalte også at han aldri leste bøker. "Har du lest én, har du lest alle", mente han, enkelt og greit. Jeg kan ikke påstå at han *utelukkende* tok feil – det er for eksempel mulig at det kan påvises noen overordnede ingredienser som går igjen i alle romaner, i alle fall i de aller fleste, selv om jeg har problemer med å se særlige, viktige likheter mellom Hamsun og Morgan Kane.

Jeg tror at godeste Wayne er enda mindre i nærheten av et prinsipielt poeng når det gjelder fagbøker, i alle fall når de er på ulike fagfelt – veldig få vil vel hevde å ha lest alt om atomfysikk etter å ha lest en bok om sosialantropologi. Også innenfor ett og samme fag, som mitt eget; psykologi, kan det være så mange retninger at jeg tviler på om Wayne har helt rett der, heller. Det finnes altså unntak fra "Waynes lov", og på dette området skal i alle fall vi atferdsanalytikere kunne svare for oss. Nylig er det nemlig kommet ut en bok som er et klart unntak fra Waynes lov, i form av en glimrende fagbok om skolenekting. Jeg har mast om den

Forsiden på en ytterst skjellsettende bok.

en del ganger før, men det er altså Holdens og Sällmans *Skolenekting. Årsaker, kartlegging og behandling* (Kommuneforlaget).

Legg forresten merke til omslaget. Det ser ut som sommerfugler, men det er altså ”avfallsproduktet” etter spissing av blyanter. Litt av et omslag i disse moderne pedagogiske tider, da ledende (!) pedagoger tar til orde for å avskaffe undervisning i håndskrift – vi har jo tastaturer! Gudene vet om de ikke også mener at avskaffing av håndskrift vil virke sosialt utjevne, siden ikke alle har like pen håndskrift? Kanskje vi får autografprogrammer, slik at vi kan designe vår egen, unike underskrift, til bruk i pass, legitimasjonskort, kontrakter og så videre?

Nå snakket jeg meg litt bort. For å komme på sporet igjen, er det jo slik at en fagbok skal være tørr og saklig, og at ytterst få av eventuelle forsøk på polemikk og krydring av språk slipper gjennom. Vi lyktes imidlertid med å få med et lite spark til det som vi oppfatter som en del slappe holdninger i våre dager. Redaktøren i forlaget stresset kanskje litt, men viste takhøyde, nåde, miskunn eller hva vi skal kalle det. Se bare på denne:

Sluttord

tilrettelegge undervisningen og skolesituasjonen. For å si det enkelt: Vi kan bidra til å få «diamanten» på skolen, men det er skolen som må slipe den.

Skolenekting gir eleven en dårligere prognose for alt fra videre utdanning til hvordan det går på de fleste områder i livet. For den enkelte elev er skolenekting derfor et svært viktig problem å få gjort noe med. Også på samfunnsnivå er det viktig å ta tak i det: Eldrebølgen er over oss, og landet trenger unge, friske folk som kan bidra til landets velstand i fremtiden. Et problem i så måte er at et økende antall unge går rett over på uførepensjon når de blir voksne. For noen av disse kan skolenekting ha bidratt til uførheten. En vellykket behandling av skolenekting kan derfor være et lite bidrag til at landet ikke «råtner på rot».

Særlig den siste setningen er ikke verst!

Ellers er boken både lettlest og praktisk, samtidig som den etter vår mening sier det meste av det som kan sies om skolenekting på 176 sider, for å komme med et sjeldent eksempel på selvskrut, som i seg selv er et godt eksempel på selvskrut. For jeg har jo stadig gjort et nummer av at ting skal gjøres enkelt: Hvis én eller noen få faktorer er svært viktige, og kan endres på etiske og estetiske måter, så er det ingen grunn til å krølle det til mer enn nødvendig.

I den forbindelse legger jeg ikke skjul på at jeg går med en liten drøm om å skrive boken *Atferdsanalyse for dummies*. Jeg kan i alle fall skrive ut fra egen erfaring! Jeg har jo også vært litt inne på temaet, i mine braksuksesser av noen NTA-artikler om hvordan vi kan snakke om atferdsanalyse, og atferdsanalytiske metoder, til andre enn atferdsanalytikere. I hele tatt kan finkultur være noe dritt. Jeg sier som en eldre kinovakt på Sagatun kino på Hamar for mange år siden. Etter en film av det smale og høytravende slaget, som kanskje ikke var så spennende og sinnsutvidende som den hadde gitt seg ut for, og som jeg trodde den skulle være, forlot jeg lokalet sammen med fire-fem andre besøkende. Kinovakten så overbærende på oss, og sukket for seg selv: ”Hau, denna kultur’n”, før han anså seg som ferdig for kvelden. For meg var det en lærepenge. Interessen for eksperimentelle tyske regissører som Fassbinder og Herzog avtok nok en del etter dette, selv om jeg den dag i dag også har gode minner om dem.

Hvis vår bok om skolenekting ikke leses, vet jeg ikke hva jeg skal gjøre. Kanskje er løsningen å ty til en metode for ”markedsføring” som ble brukt under krigen (altså andre

verdenskrig, 1939–1945, for dere som ikke opplevde den). Som styrer på en skole fikk min fortsatt kjære morfar stadig tilsendt propaganda fra myndighetene, ikke minst i form av ulike publikasjoner. En av dem var Vidkun Quislings *For Norges frihet og selvstendighet* (Bjørn Stenersens forlag, 1941). På baksiden av boken siteres det fra Aftenpostens anmeldelse, der det står at ”Boken er en gave til det norske folk!”. Det er også reklame for boken *Quisling har sagt. Sitater fra taler og avisartikler*. (I den tiden ble ikke Aftenposten styrt av gamle AKP-ere. At avisen fikk komme ut *under* krigen, er også en viktig grunn til at avisen ble så stor *etter* krigen.) Av alle bøkene som jeg arvet etter min morfar, var denne ”gaven til det norske folk” den minst slitte av alle – det så knapt ut som den var åpnet i det hele tatt. Et indisium på dét er at det falt en lapp ut av boken da jeg åpnet den. Der sto det følgende:

Til skolens bestyrer.
Vi ville være takknemlig om De,
etter å ha lest vedlagte bøker selv,
ville la dem sirkulere til gjennom-
lesning blant skolens personale.

Markedsføring anno 1941: Lappen som falt ut av boken.

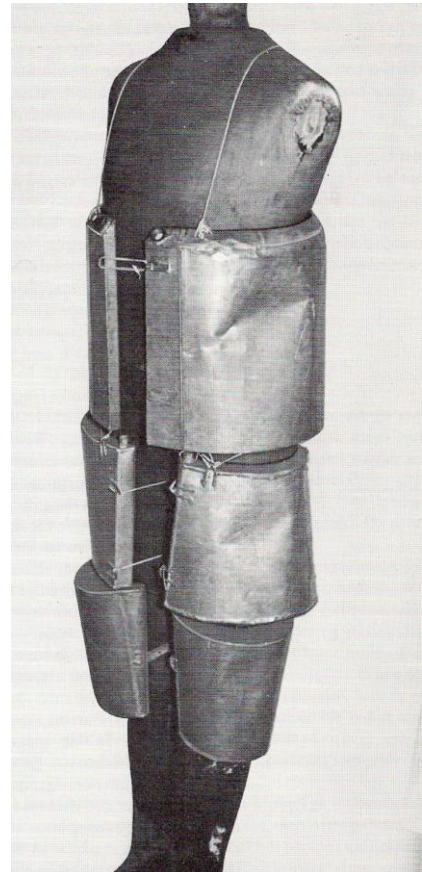
En annen mulighet er at ”skolens bestyrer” åpnet boken, så lappen, og ble enda mer motvillig da han så hva som sto på den. I så fall *reduserte* lappen sannsynligheten for at boken sirkulerte blant skolens personale. Jeg, Sállman og Quisling har for så vidt det til felles at vi alle har skrevet noe som vi gjerne vil ha til å sirkulere blant skolers personale, og aller helst bli lest, uten det automatisk gjør oss to førstnevnte til nazister. Jeg tror også at vi skal avstå fra 70 år gammel markedsføring, som etter alt å dømme altså var en gedigen fiasko.

I det hele tatt førte vel propagandaen, som var et ledd i å kontrollere befolkningen, til en gedigen *motkontroll* fra de som ble forsøkt kontrollert, eller påvirket på en måte som de ikke likte. I atferdsanalyse er jo dette viktig, og i behandling kan det være helt avgjørende å ta hensyn til det. Det er særlig viktig de gangene vi må utsette klienten for større eller mindre ubehag. Da kan klienten la være å ta hensyn til ubehaget, det vil si sette de som utfører tiltaket på *ekstinksjon*. Klienten kan også gjøre noe ubehaglig tilbake mot de som utfører tiltaket, det vil si *straffe* dem. En tredje mulighet er å oppføre seg mer i samsvar med hva behandlerne ønsker når de *ikke* utfører tiltaket. Selv om det gjør påføring av direkte ubehag unødvendig, innebærer det likevel atferdsendringer i samme retning som behandlerne ønsker. Det er å ”gi etter” på en måte, og innebærer *unngåelse*. Motkontroll er imidlertid også viktig når vi holder igjen forsterkere, som i forbindelse med atferdsavtaler. Hvem har ikke opplevd klienter som prøver å lure eller forhandle seg til goder som de strengt tatt ikke har kvalifisert seg for innenfor et tiltak, eller gjort det samme selv i ulike sammenhenger?

Motkontroll kan skje i mange sammenhenger. Da jeg var student, hadde jeg en venn som på den tiden var av det heller svevende slaget. Det er vel ingen bombe at han prøvde seg på psykologi. Studiene gikk heller dårlig, men draget på damene var det ingenting å si på. En formiddag lå han i sengen sammen med en ung dame som nok delte mange av de samme ”faglige” interessene. Etterpå fortalte han meg og andre at han hadde følt at hun drev en psykoanalytisk terapi på ham, uten at han gikk så nøye inn på hvilke holdepunkter han hadde for dette. Vi ble veldig interesserte, gjorde store øyne, og spurte hva *han* gjorde da. Det lyste dyp tenkning lang vei av ham da han svarte: ”Jeg satte i gang en motterapi!”, med andre ord

en form for motkontroll. Dette skjedde på grunnlag av minst fem sider med psykoanalyse, som nok inkluderer fordykning i "hippiepsykoanalytiker" C. G. Jung.

Jeg nevnte at motkontroll også er aktuelt når tilgangen på forsterkere knipes igjen, som jo kan være like jæklig som noe annet. Dét får meg til tenke på forbudstiden på 1920-tallet, altså de årene da det ikke var lov å selge sterke alkoholholdige drikker i Norge. Dette skapte en hektisk aktivitet med smugling og illegalt salg, og ikke nok med det: På den tiden hadde landet flere vittighetsblader, som "Hvepsen", "Korsaren" og "Vikingen". Disse laget mye stoff ut av forbudstiden, ikke ulikt stilen i norske "Konk" på 1960- og 70-tallet og i engelske "Private Eye" i våre dager. Dette utgjorde en klar motkontroll. Vitsetegninger og annet florerte, ikke minst med illegal omsetning, og smugling, som tema:

På tegningen går det i det møbelpuss, og omsetningen av denne væsken økte altså dramatisk under forbudstiden, av en eller annen grunn. Bildet viser smuglerutstyr som ble beslaglagt av politiet. Kanskje en god idé å ha med noe lignende på turer til Charlottenberg?

I dag er det lett å le av forbudstiden, om enn på en annen måte en den gang. La meg imidlertid tilføye at forbudstiden ble både innført og avsluttet gjennom folkeavstemninger, og at landet hadde vært gjennom en periode med mye fyll og elendighet. Midt på 1800-tallet drakk folk mange ganger mer enn i dag. Fattigfolk hadde mildt sagt bedre ting å bruke penger og krefter på. Historisk har avholdsbevegelsen vært en allianse mellom kristenfolk og arbeiderbevegelse. Vi skal ikke gå langt tilbake i tid før svært mange ledende arbeiderpartifolk var ihuga avholdsfolk. Tar jeg ikke mye feil, snakker vi ikke minst om selveste Gerhardsen, som riktig nok hadde jærsker aner. Og helt til våre dager har det vært strenge restriksjoner på alkoholsalg – i dag er det visst bare en kommune på Sørlandet som ikke har ølsalg i butikk. Etter å ha ligget på et beskjedent nivå i det meste av dette århundret, er det vel heller ingen tvil om at drikkingen har begynt å ta litt overhånd blant og flere og flere i våre dager. Dermed er det vel ingen tvil om at atferdsanalytikere har rett når vi sier at også

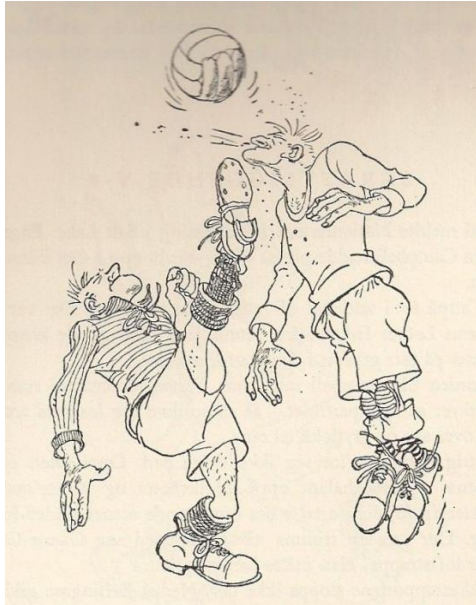
positive forsterkere kan ha ulemper. Og visst straffes vi for å drikke! Problemet er bare at straffen, i form av fyllasjuka eller mer alvorlige helseplager, kommer for sent. Når det gjelder det første, er det i alle fall *noen* av oss som lærer *litt* etter noen hundre eller tusen forsøk. Når det gjelder det siste, er det en fordel å være så heldig at vi er utrustet med tilstrekkelig selvkontroll. Og ikke minst: Et godt liv er også et resultat av flaks!

Mer fra forbudstiden: Når rekkverket er disk, må man regne med å bli oppfattet som spritkunde!

Da vil jeg avslutte med en solskinnshistorie, i alle fall er historien full av håp. Her i vår fikk vi ei jente overført fra BUP. Grunnen til at vi overtok, var at hun nettopp hadde fått diagnosen lett utviklingshemning. Skolenekting ble utpekt som det største problemet, og jenta var ungdomsskoleelev. Jenta ble imidlertid plassert i et beredskapshjem i regi av barnevernet. Dermed kom vi ikke i gang med noe før sommerferien. Så snart ting begynte å komme i gang igjen etter ferien, avtalte jeg et møte med skolen, mor og barnevernet. I møtet kom det fram at skoleåret så langt hadde gått helt eventyrlig! Jenta var den første om morgenen, og var ivrig i undervisningen som bare det. Hvorfor denne metamorfosen? Mor fortalte at hun hadde fortalt datteren om hennes utviklingshemning. Det vil si, hun hadde ikke brukt det fæle ordet 'utviklingshemning'. I stedet hadde hun snakket om den lille hjerneskaden som jenta trolig hadde fått under fødselen. Dette hadde gitt henne en forklaring på lærevanskene; at det ikke var hun som i utgangspunktet var dum, og gitt henne mot(ivasjon) til å brette opp armene. Så kom ikke å si at riktige merkelapper og riktige forklaringer ikke kan være viktige. Liten tue kan velte stort lass, heter det. Jeg kjenner ikke til at det finnes noe ordtak for at en liten suksessfaktor kan ha svære, positive konsekvenser, men det skulle vi hatt!

Ellers er det en stund siden siste helsebulletin. Om hvem? Vår hyggelige, men litt daffe konge? Nei, om Kai-Ove, selvfølgelig, og nå skal jeg avstå fra superlativer og kjælenavn, selv om det også går an å kalle ham for buttercup. Nå er han i full trening, og for lengst selvskreven på førstelaget. Det samme gjelder nok dansemusikk.

Klar for førstelaget, og...

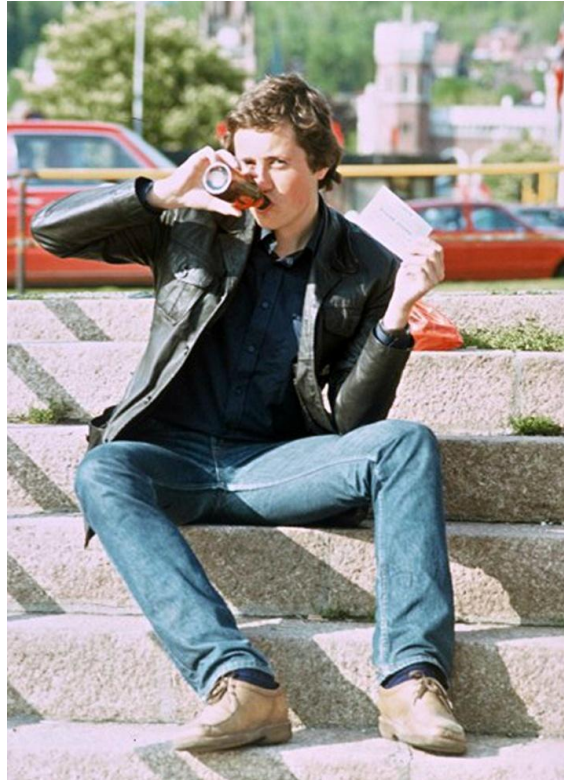
... klar for dansemusikk.

Da er det bare å ønske dere en fin høst så lenge.

23. september 2010

Børge Holden

PS

Litt mer moderne alkoholbruk, noen få år etter forbudstiden: Spaltisten lader opp til Frank Zappa-konsert i Drammen i 1980. (Foto: Min venn motterapeuten.)